

Az én rendszerváltásom 11

Tudományos élet vidéken is 1.

Megújulás előtt állnak a volt szocialista tömb országai, a magyar társadalom és gazdaság. Megújulás előtt a magyar tudományos élet. Nyilatkozatok, deklarációk ezrei országok, pártok, szervezetek, intézmények és személyek részéről, s formálják a médiákon át a közvéleményt. Ki-ki „szakszerűen” a saját területéről nyilatkozhat, ám ebben szükségszerűen „elfogult”. A tudomány azonban természetéből fakadóan objektív, de legalábbis igyekszik szakszerű és elfogulatlan lenni.

Mi is történik ezen a területen?

Az MTA elnöksége kinyilatkoztatta, hogy ezentúl a politikától függetlenül, csakis a tudomány szempontjait nézve követel magának autonómiát. Mérce a nemzetközi színvonal, s a tudománypolitikának ilyen irányba kell kibontakoznia. Komoly módosítások szükségesek: meg kell szüntetni a politika befolyását; a nyugatiak által nem ismert, szovjet típusú továbbképzési (minősítési) rendszert, amelynek két sarkalatos pontja a kandidátusi fokozat és a Tudományos Minősítő Bizottság, amely kompromittálódott. A tudományos továbbképzés és minősítést az egyetemek és az Akadémia- esetleg egy közbeiktatott Atheneummal az angol rendszer szerint- veszi majd kézbe. Az eddigi egyetemi (kisdoktori) fokozat szintjét megemelve az egyetem (s esetleg az Atheneum) ítéli meg (Ph.D.). Az akadémiai doktori (nagydoktori) fokozat már az úgy, s természetesen az akadémiasság is. E két utóbbit nem disszertációra, hanem életműre vagy rendkívüli tevékenység és eredmény elismerésére adományozzák. Igen szimpatikus volt Kosáry Domokos kikötése, miszerint sem az akadémikusok, sem a minősítettek közül senkit ki ne zárjanak; ne legyen új diszkrimináció, noha igazán akadnak nem odavalók. Ugyancsak a változások ellenére megőrizhetik (vagy átminősíthetik) a fokozatot szerettek címeiket. S bár nem nyugati típusú intézmények az akadémiai kutatóintézetek (csoportok), ezeket bűn lenne felszámolni.

Csupa helyes elv, amelyekkel bárki egyetérthet: megformáljuk vagy megszüntetjük a rosszat; megújítjuk, amiben van fantázia, s így integrálódunk Európába.

Ám Ady sorai kísértenek: *„Még magasról nézvést megvolna az ország.”* Igen, mert mint minden mást, ezt is Budapest-centrikusan, a vidékre nem tekintve, jöllehet Európára hivatkozva intézik. Európába azonban nemcsak a budapestieknek, de az ország nagyobb részét jelentő vidékieknek is joga van belépni, ha ugyan eddig is olyan távol voltunk tőle, mint sokan hirdetik.

Mi volt eddig?

Nyíregyházán, Nagykanizsán, Győrben vagy Szentesen, Szegeden lehetősége volt bárkinek, aki komolyan vette szakterületét, hogy tudományos fokozatot szerezve megmérhesse magát. Elvégezve az egyetemet muzeológusként, orvosként, közgazdászként, a mezőgazdaságban vagy iparban, közép- vagy főiskolán egyetemi doktori, majd 35-50-55 éves korára kandidátusi fokozatot szerezhetett; attól függően, hogy munkafeltételei (szabad idő; kutatási és kísérleti feltételek, stb.), még magasabbra emelkedhettek, gazdagítva a tudományt. Kétségtelen, hogy ez sokkal nehezebben, s lassabban ment, mint azoknak, akik központi, jól felszerelt, s csak kutatási célokra specializálódott intézetekben, munkahelyeken a központban dolgoztak. Megszerezve a kandidátusi vagy ennél magasabb fokozatot, az illető intézményesen bekapcsolódhatott a tudományos életbe a Tudományos Minősítő Bizottság révén: aspiránsokat felvételiztetett, minősítő bizottságok tagja lehetett, opponált. Helyben pedig rangja és tekintélye révén kis szellemi kört is kialakíthatott. Kialakíthatott még akkor is, ha ezt bizonyos „felsőbb helyi szervek” nem nézték mindig jó szemmel. Bekapcsolódhatott a tudományos életbe országos és nemzetközi szinten még akkor is, ha épp a fokozott ellenőrzésben is volt része.

Mit nyújt ezzel szemben az új rendszer?

Mindenekelőtt azt, hogy már az alsó fokon sincs igazi mérce. Nyugaton, Amerikában kialakult értékrend van, s nem mindegy, hogy valakit esetleg egy-egy szakmát Cambridge, a Sorbonne vagy Jéna, a Yale vagy a bloomingtoni egyetem minősít. Hol vannak nálunk akár csak olyan „objektívnek tetsző” szakmában, mint a nyelvészet mérce, értékrend egyetemeink között? Mikor fog ez még kialakulni? Hisz azok minősítenek, akikben bár van fokozatuk, katedrájuk, de gyakran csak a „párt kegyelméből”, amelyet most „Kosáry kegyelme” biztosít számunkra.

Másfelől. Hihetőleg egy ambiciózus ember tíz évvel az egyetemi diploma megszerzése után megszerzi a megemelt szintű Ph.D. fokozatot, amely az egyetemhez (esetleg Atheneumhoz) kötött, de semmiképp az Akadémiához. S ezzel szinte haláláig meg kell elégednie, hisz nem országos vérkeringésbe, csupán az egyetem bogárkarikájába került. Magának- s nem intézményes formában- kell tüsténkednie, hogy kapcsolatot építsen ki azokkal, akik majd- öreg vagy vén korára!- életműve alapján javasolják egy magasabb címre (ha ugyan megéri?). Vidéken a Ph.D. fokozatot meghaladó szint a távolba vész: vagy feladja helyét valaki, s elmegy (hol akkor a vidék életének erjesztője?), vagy belenyugszik sorsába; netán kilincsel potentátok kegyeiért.

A magasabb szint mércéje Európa, úgymond. De van-e esélye Túrkevéről, Csongrádról, Sárospatakról vagy Keszthelyről valakinek arra, hogy nemzetközi kapcsolatokat építsen ki, amikor a várható vasúti és postai tarifa szerint (s az intézmények ellátottságát tekintve) még pesti konferenciák vagy egy Kazinczy-féle levelezés költségei is elérhetetlenné lesznek? Jóllehet nyíltak a határok, de nőttek a költségek, s mi, csakúgy mint eddig igen távol esünk a központi érában kiépítették intézményük révén külföldi kapcsolataikat, most is jól járnak. Erre azonban vidékieknek alig volt lehetőségük, hisz őket még jobban ellenőrizték, s a helyi szervek alacsonyabb szintű megítélése korlátozta őket. Ma véleményem szerint nem valós teljesítmények, hanem a kapcsolatok számítanak a külföldi publikációban és a hivatkozásokban, s itt vidéken reménytelen hátránya van.

Ennek alátámasztására idézek egy művet. Paládi-Kovács Attila: *„néprajzi kutatás Magyarországon az 1970-80-as években”*

, Budapest, 1990. Az MTA Néprajzi Kutatócsoportjának kiadása. A 270 oldalas művet elolvasva a múzeum szót, s az egyetemet is nagy keresés után, többnyire statisztikákban leljük fel. E két évtized néprajzi kutatása azonos az MTA Néprajzi Kutatócsoportjának, azon belül is néhány személynek a működésével. Úgy tűnik, e szakmáért csakis ők tettek valamit. Nem számít, hogy néprajzosok nagyobb része múzeumokban, sőt vidéki múzeumokban dolgozik, s egyetemeken. Hogy az ELTE Folklór Tanszéke vagy a KLTE Néprajzi Intézete, de a szegediek is nemzetközi színvonalú, mennyiségileg is tiszteletreméltó kiadványai viszik hírünket külföldre, s foglalkoztatják a hazaiakat. Hogy múzeumi kiadványok sora kelt külföldön elismerést. S hogy tavaly, a Néprajzi Társaság centenáriuma a társaság története, a magyar néprajz története, s a múzeumok anyagát ismertető, s ezt cáfoló kötetek jelentek meg. Ők az Akadémiai Kutatócsoport, s ők informálják az Akadémiát.

Tőlük várjuk majd életművünk elismerését?

Új Néplap, Szolnok, 1991. február 16.